

1. Денисенко В.М., Дорошенко С.І. Особа та ідеї свободи в бінарній шкалі політичних ідеологій Франції Третьої республіки // *Вестник СевГТУ. Политология: Сб. науч. тр.* – Севастополь, 2002. – С. 41–50. Дорошенко С.І. Дослідження політичних ідеологій в історії французької політичної думки // *Наукові записки НаУКМА. Сер. Політичні науки.* – К., 2002. – № 20. – С. 20–23; Дорошенко С.І. Французький лібералізм: принципи та зміст політичної ідеології // *Наукові записки НаУКМА. Сер. Політичні науки.* – К., 2003. – № 21. – С. 21–25; Дорошенко С.І. Використання досліджень істориків політичної думки Франції в навчальному курсі “Історія політич-

них і правових вчень” (досвід НУ “Львівська політехніка”) // “Проблеми та перспективи викладання політології у вищій школі”: *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції.* Львів, 9–10 листопада 2004 р. Ч. 1. – Львів, 2004. – С. 39–46. 2. Agulhon M. *Marianne au combat, l'image et la symbolique republicaines de 1789 à 1880.* – Paris, 1979. 3. Chaunu P. *La France. Histoire de la sensibilité des Français à la France.* – Paris, 1982. 4. *Les constitutions de la France depuis 1789 / J. Godechat.* – Paris, 1979. 5. d'Estaing G.V. *Democratie française.* – Paris, 1976. 6. Pastoureau M. *Les emblèmes de la France.* – Paris, 2001.

УДК 930.2.008.2

О. Смольков

ДО МЕТОДОЛОГІЇ АНАЛІЗУ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ЇХ МОЖЛИВОГО МАЙБУТНЬОГО РОЗВИТКУ

© Смольков О., 2005

Здійснено спробу окреслити сучасні погляди на ритміку історії, критично їх переглянути та визначити умови застосування методології аналізу історичних подій та прогнозування їх можливого майбутнього розвитку, в тому числі прогнозування історичного розвитку України.

In the article the author has made the attempt to outline the modern views on the history rhythms, to reconsider critically those views and determine conditions of methodology use for the analysis of historical events and forecasting their possible future development, including the forecasting of the historical development of Ukraine.

Проблема ритміки історії належить до фундаментальних проблем філософії історії; її зміст зумовлює функціонування певної сукупності категорій, що становить методологічний каркас для дослідження важливих аспектів сутності історичного процесу. На жаль, на сьогодні ця проблема в дослідницькій літературі не отримала належних пояснень, оскільки часто подається або обмежено, або не зовсім коректно. Поняття *циклічності* та *ритміки* має дуже багато різних тлумачень, внаслідок чого дуже важко визначити, що становить зміст цих термінів. **Аналіз дослідницької літератури** [див. список літератури] свідчить про те, що: 1) на сьогодні існує достатня кількість праць та історичних джерел, які дають можливість подати явище ритміки історії достатньо ґрунтовно; 2) тим не менше не достатньо приділяється

уваги історико-філософським опрацюванням методологічних засобів дослідження ритміки історичних процесів; 3) крім того, відсутні спроби прогностики розвитку Української державності на майбутнє, що ґрунтувалися б на надійних філософських методологічних засадах.

Мета цієї роботи полягає в тому, щоб на основі дослідження закономірностей ритміки історичних процесів окреслити можливі методи вирішення питань філософії історії, пов'язаних із прогнозуванням історичного розвитку людства та його можливої варіативності.

На думку автора, на основі дослідження особливостей ритміки світової історії, а також можливості повторень вузлових моментів історії (у новій якості), відповідно до запропонованих методологічних вирішень, можна

розглянути динаміку розвитку людства та окреслити вірогідність тих чи інших історичних подій. Разом з тим, оскільки сучасний розвиток України та її майбутнє є найбільш актуальним питанням в українській соціальній науці, можна використати вищеназвані розробки і в аналізі сучасного стану країни та прогнозування варіантів її майбутнього. В сучасній українській соціальній філософії прогностиці приписують незначні досягнення у визначенні та характеристиці певної події майбутнього. Річ у тім, що не існує чітко розробленої методики прогнозування майбутнього. Визначено достатньо законів та закономірностей, що керують історичним процесом, але вони не зведені до системи. Усі моделі, що фігурують в дослідженні цієї проблеми [3; 5; 6; 7; 23; 30], визначають історичний розвиток людства з різних, інколи протилежних позицій.

Важливо підкреслити, що однозначно передбачити певну історичну подію, дату її здійснення, а також учасників майже неможливо. Якби так було, тоді наука змушена була б визнати, що усе у світі визначено заздалегідь і однозначно, й відповідно провідною позицією у науковій думці став би фаталізм, що заперечує свободу вибору, а людина та людство однозначно опинились би у становищі ляльок, якими керує якийсь невидимий режисер. Але, з іншого боку, як це буде доведено нижче, історичним розвитком людства керує ціла низка закономірностей, пов'язаних між собою. Такі закономірності визначають головні тенденції розвитку й, таким чином, із всіх можливих подій виділяють групу найбільш вірогідних, домінуючих і стимулюють (певною мірою зумовлюючи) їх здійснення. Яка з тих подій відбудеться та коли, це залежить від багатьох умов і особливостей конкретної ситуації, врахувати і знати всі складові якої неможливо. Отже, з одного боку, ми не можемо однозначно сказати, яка саме подія відбудеться, не можемо подати точну дату її початку, а також визначити основних її учасників, але, з іншого, – соціальній науці у силу визначити тенденції історичного розвитку людства або окремих країн, можливість реалізації цього розвитку у певних подіях та в основних рисах окреслювати вірогідність їх реалізації та сутність, а також можливі хронологічні рамки. Усе це стане можливим, якщо ми поставимо

перед собою завдання виділити закони, що керують історичним процесом і привести їх до системи.

Для чого це потрібно? На сьогодні, коли перед людством загалом та кожною країною зокрема стоїть багато проблем, людина опиняється перед обличчям майбутнього незахищеною. Якраз тому складання системи законів суспільного історичного розвитку, а також вироблення методики дослідження ритміки історичних процесів та окреслення методів вирішення питань філософії історії щодо прогнозування історичного розвитку людства та його можливої варіативності стає сьогодні актуальним.

Починаючи з Піфагора [12], проблему майбутнього намагалися вирішити багато дослідників історії: В. Вернадський, Л. Гумільов, О. Чижевський, Р. Тойнбі, Дж. Голдстайн, М. Кондратьєв, М. Конрад та ін. [3; 5; 6; 7; 23; 30]. Сучасні методи дослідження ритмічності історії й дотепер не є достатньо досконалими. Сьогодні ми лише намагаємося вгадати загальний цикл або ритм, згідно з яким відбувається прогресуюча пульсація історії. Хоча ні для кого не є секретом, що це відбувається. На існування ритміки та циклів вказували ще Дж. Віко, В. Вернадський, Л. Гумільов, О. Чижевський, А. Тойнбі, Дж. Голдстайн, М. Кондратьєв, М. Конрад та ін. Однак на сьогодні далі визначення базової ритмічності (циклічності), кратної 12 [5, с. 425, 445; 30, с.285], 22 [8, с. 2–3], а також 11 рокам [8, с. 2–3], мало хто просунувся. Особливого вивчення у цьому випадку вимагає не стільки розуміння ритміки історії (це вже давно зроблено [1; 5–7; 10; 16; 18; 24–26]), а методика усвідомлення її сутності разом із характером подій, які відбувалися й відбуваються в історії, і на підставі цього аналізу розроблення виправданих методів прогностики майбутнього. У процесі підготовки цієї публікації були проаналізовані праці таких дослідників ритміки історії, як О. Шпенглер, М. Кондратьєв, П. Сорокін, М. Конрад, В. Кузьменко, М. Шильман, С. Аверінцев, П. Самуельсон та ін. [1; 3; 5–7; 9; 15; 17; 21; 23–25], а також праці О. Чижевського, Л. Гумільова, В. Вернадського [3; 5; 24], які досліджували історію як явище.

Оскільки Україна переживає сьогодні складні, можна сказати переломні часи, для нас конче необхідно хоча б в загальному плані зорієнтуватися в її подальшому розвитку. Подана нижче методологія дає можливість окреслити, які перспективи розвитку очікують нашу країну у найближчому майбутньому. А. Тойнбі та Л. Гумільов у своїх концепціях відповідно “*Виклику-та-Відповіді*” [22 с.120] та “*Пасіонарності*” [5, с. 300–335] достатньо повно охарактеризували послідовність розвитку цивілізацій та окреслили чинники розгортання історії. При цьому були виділені чинники як внутрішні, так і зовнішні, хоча й дотепер вони залишаються недостатньо конкретизованими для того, щоб набути характеру надійних методологічних засобів. Що стосується методики окреслення тенденцій розвитку історії та визначення можливості здійснення певних історичних подій, які не можуть не ґрунтуватися на розвитку системи часових вимірів ритміки та статистичних закономірностей, то вичерпно та у певній системі вони не були подані. Можливо, що такі цілі авторами й не ставилися. Тим не менше Л. Гумільов визначив як найбільший, 1200-річний цикл існування цивілізації [5, с. 445]. До подібних висновків під час дослідження проблеми, що розглядається, у визначенні глобальної ритміки історії підійшов Дж. Голдстайн [30, с. 285; 31]. Перший цикл Дж. Голдстайн визначав приблизно у 300 років, другий цикл був визначений приблизно у 168 років, третій цикл визначався у 120 років [30, с. 285]. З погляду теорії ритмічності цивілізацій особливо важливим уявляється погляд О. Шпенглера про визначену тривалість життя і визначений темп розвитку культур, що формуються або вже сформовані. Він говорив, що кожна культура, кожна рання її доба, кожний підйом і спад, кожний із її внутрішньо необхідних рівнів і періодів мають визначену, завжди рівну, завжди зі значущістю символу, тривалість, яка періодично повторюється [27, с. 23–68]. Що стосується визначення тривалості певних періодів розвитку цивілізацій, то найчіткіше її визначив відомий російський вчений-економіст М. Кондратьєв [6, с. 203]: він відкрив приблизно 50–60-річні великі цикли економічної кон’юнктури й тим самим відкрив певну статистичну закономірність у динаміці економіки. Своєю чергою, лауреат Нобелівсь-

кої премії Поль Самуельсон визначав цикли економічного розвитку у 8–10 років та позначав їх як чотиритактні [21, с. 213–215].

Говорячи про ритми в різних сферах соціальної динаміки, П. Сорокін [20, с. 313, 387, 392] звернув увагу на 300-річні цикли К. Джоеля і В. Шерера. Причому П. Сорокін підкреслював, що в історичному розвитку суспільства не існує постійного напрямку ні у бік посилення, ні у бік послаблення його інтенсивності і загальності, хоча так звані демократичні суспільства найчастіше є більш рухливі, ніж автократичні. На сьогодні, окрім відкритого у середині XIX ст. 11-річного “циклу сонячної активності Швабе-Вольфа”, відомі відкритий наприкінці XIX ст. 72-річний “цикл Ганського” та відкритий у середині XX ст. більше як 600-річний “цикл Рубашева”, а також кілька менш значних флуктуацій Сонця. Вже у 60-ті роки XX ст. у Кисловодській обсерваторії було відкрито пов’язаний зі зміною полярності сонячних плям 22-річний “парний цикл Гнесвишева-Оля”, за яким другий у парі 11-річний цикл порівняно з попереднім в 1,4 раза вищий за сонячною активністю [8, с. 2–3].

Як можна побачити з вищенаведеного, на сьогодні виділено достатньо багато статистичних закономірностей ритмів різного роду сфер дійсності, які можуть мати або ж мають місце в історії людства. Це 8–10-річні, 11–12-річні, 22-річні, 50–60-річні, 72-річні, 600-річні, 720-річні та 1200-річні. Варто звернути увагу на те, що більшість з них, кратна 12.

Із використанням вищенаведених результатів досліджень різних авторів та визначених ними особливостей, а також результатів власних досліджень автором було розроблено певний методологічний підхід для визначення, розуміння та аналізу базових та загальних ритмів історії. При цьому необхідно ввести низку умовних позначень. Для орієнтації в історичному процесі “головний пункт розвитку” (ГПР) є одним з основних елементів. Якщо правильно буде визначений ГПР, тоді правильним буде й прогноз. Важливо зазначити при цьому, що однієї координати – ГПР, – звичайно ж недостатньо. Другою координатою для правильного прогнозування є “головний пункт впливу” (ГПВ). Третьою ж координатою є “головний пункт події” (ГПП), який, власне, й необхідно визначити.

ГПР є найважливішою координатою. Тому для коректного визначення цього “пункту” необхідні чіткі критерії, інакше подальший пошук ГПВ та ГПП та аналіз ритміки історичних процесів не дадуть нам можливості зробити правильний прогноз. По-перше, при визначенні ГПР необхідно враховувати хронологічні межі, в яких ми працюємо (тут мається на увазі конкретний період, що визначається, загальний цикл у 1200 років, а також 60-річні АП), але, щоб автора не звинуватили у примітивному підборі дат та фактів задля підтвердження власних поглядів, по-друге, необхідно визначити подію, яка б була зламною подією у житті певної країни або людства взагалі (залежно від того, що піддається прогнозуванню). Це може бути, наприклад, заснування держави, звільнення її, відновлення, закінчення періоду смути тощо. Тобто тут необхідно іти назустріч, з одного боку, з позицій хронологічного визначення, а з другого, – від визначення зламних подій.

Варто підкреслити, що для просторової орієнтації достатньо було б 3-х координат. Однак історія цивілізації не є тотожною простору, хоча й відбувається невід’ємно від природи. Для чіткого аналізу та розуміння майбутньої події необхідно ввести 6 координат варіантної оцінки (VarO), а також 3 координати соціальної оцінки (CO). Пояснити це можна тим, що ми маємо справу не тільки із природним простором, на якому розгортаються певні історичні події й не тільки з часом, у межах якого ці події визначені, а й з певною системою взаємозв’язків, що обумовлені складною системою інтеграції суспільства та Космосу. Отже, усього для прогнозування майбутніх важливих подій необхідно 9 соціально-просторово-часових координат (СПЧК) із додаванням однієї (1) координати, яка стосується корегування історичної ситуації (КІС) (схема). Крім того, по можливості, визначають два аналітичні пункти (АП) для більшої конкретизації ГПР та ГПП. Ще свого часу Л. Гумільов казав, що “законний допуск досягає 50–60 років та не може бути зменшений, тому що зв’язок, який відслідковується, опосередкований системою господарства стародавніх країн. Система господарства... має свою інерцію” [5, с. 47].

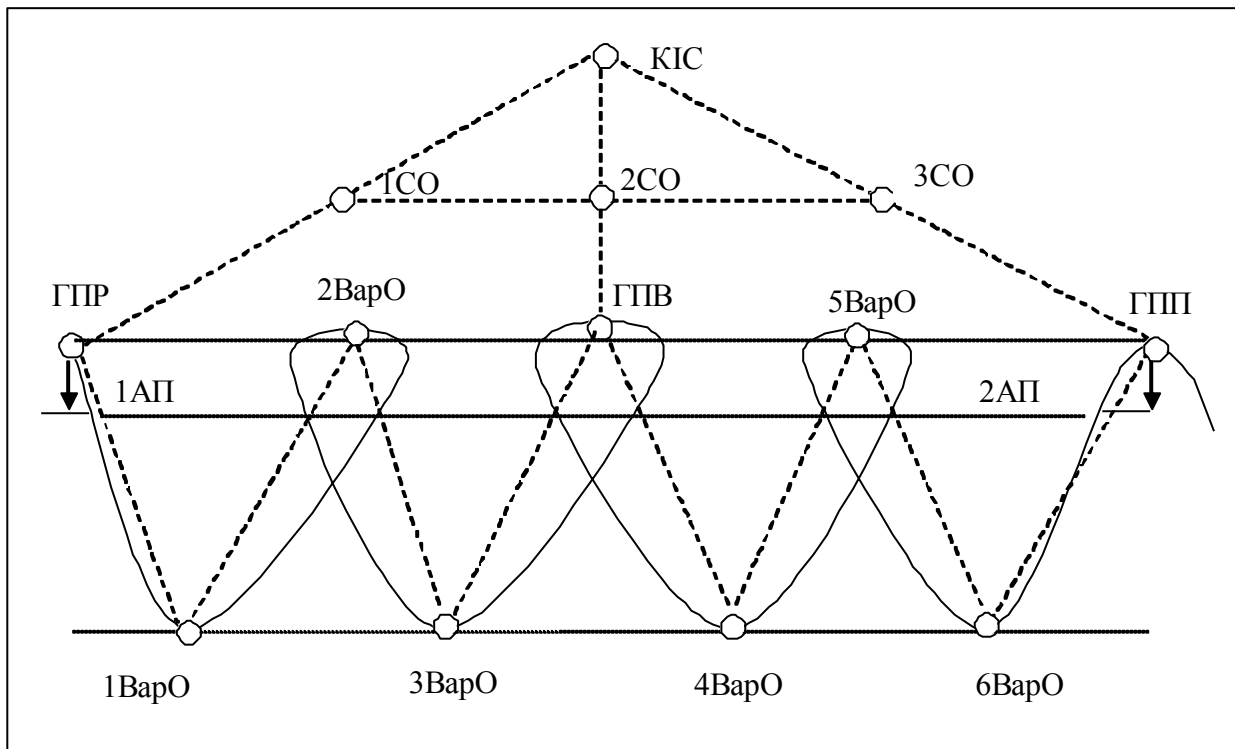
Може виникнути справедливе запитання: чому вибране таке число координат, а не інше? Варто відразу пояснити причину цього вибору. Методологія аналізу історичних подій та

прогнозування їх можливого майбутнього розвитку ґрунтується насамперед на ідеї, що розвиток людства являє собою спіраль, тобто відбуваються циклічні повторення на якісно новому рівні певних історичних ситуацій та подій. Згідно з вищенаведеним [1; 3; 5–7; 9; 15; 17; 21; 23–25] виходить, що ці повтори (цикли) мають тривалість у 300, 400, 600 або 720 років, тобто визначають 3–4 витки спіралі. Якщо глобальний цикл ми визначаємо у 1200 років, то половина циклу – це 600 років. Відповідно три головні координати показують дві складові циклу: ГПР-ГПВ та ГПВ-ГПП. Чотири витки спіралі (див. схему) мають свої екстремуми, під час яких суспільство переживає переломні моменти у своєму розвитку – їх нараховується 7. Тому для точнішого прогнозу їх обов’язково необхідно враховувати, що й досягається за допомогою 6 координат VarO (сьома координата – це ГПВ). Наявність якраз трьох пунктів CO необхідна для точнішої оцінки сутності вищевказаних екстремумів.

Зупинимось докладніше на причинах вибору вищенаведеної методики прогностики.

Ця методика прогностики, на наш погляд, є повнішим відображенням зовнішніх та внутрішніх чинників впливу на історичний процес, що дає можливість через аналіз історичних подій та певне їх зіставлення виходити на досить коректне розуміння історичних подій майбутнього та їх інтерпретацію. Важливо підкреслити, що загальна система прогнозування, яка наведена вище, є найбільш сприйнятливою щодо методів опрацювання історичного процесу у просторі, часі та соціальних чинниках. Якщо раніше та й сьогодні [3; 5; 24] у працях Л. Гумільова, В. Вернадського та О. Чижевського були тільки окреслені зовнішні та внутрішні чинники впливу на поступ історії, якщо провідними сучасними філософами [1; 7–11; 15–20] були більш конкретизовані важливі внутрішні складові ритміки історії, то сьогодні можна визначити системну сутність цієї ритміки.

Відповідно до наведених раніше міркувань та схеми історичний процес виглядає як такий, що спіралеподібно розвивається. Він має свою причину, а також соціальний, культурний, ідеологічний, економічний впливи, які, своєю чергою, як наслідок, утворюють ґрунт для розгортання певних історичних подій.

Відповідно до цієї логіки було визначено три головні пункти історичного процесу (ГПР, ГПВ та ГПП). ГПР – це головний пункт розвитку, що є початком та визначальним орієнтиром певної історичної події у майбутньому. ГПВ – це те, що істотно впливає на подальший розвиток деякої суспільної системи, а також накладає значні економічні, соціальні, ідеологічні та культурні обмеження щодо реалізації майбутнього. Й, нарешті, ГПП – це те, що повинно відбутися, тобто цей пункт повинен бути визначений відповідно до методики, що пропонується. У середині цього глобального ритму відбуваються базові пульсації (БП) у 12 років кожна. Виділення БП дає нам можливість визначати основну спрямованість історичного процесу, вивчати його логіку та головний проміжок часу між ГПР, ГПВ та ГПП, в тому числі тенденції та розвиток історичних подій, що вивчаються, накопичення їх та перехід суспільства через стрибок на якісно новий рівень спіралі. У цьому випадку головним проміжком часу, тобто величиною головного ритму (ГР) між ГПР та ГПП є 1200 років, або 100 БП. Відповідно $\frac{1}{2}$ ГР – 600 років, або 50 БП – це проміжок часу між ГПР та ГПВ і ГПВ та ГПП.

Враховуючи те, що соціальна система є відкритою, тобто на її розвиток мають вплив як внутрішні чинники (самі люди, економічна,

політична, ідеологічна та культурна підсистеми), так і зовнішні природні чинники, постає необхідність враховувати ритміку природних процесів (Земля, Місяць, Сонце). А тому логічним є виділення найбільш важливих координат природних процесів, тобто зовнішніх у відношенні до історії чинників, а також координат суспільних процесів, тобто внутрішніх чинників, що істотно впливають на з'ясування вищезазначених “пунктів” і дають можливість прогнозувати майбутній історичний процес у найменших межах варіативності.

Це насамперед стосується 6 пунктів варіантної оцінки. Ці “пункти” допомагають чіткіше зрозуміти суть ГПП через сонячні, місячні, земні та інші ритми, які визначені сьогодишньою наукою (11, 22, 300, 365, 14400 та ін.) [8, с. 2–3]. Важливо підкреслити те, що ці пункти для коректного аналізу повинні розташовуватися на певній спіралі історичного розвитку.

Отже:

1VarO визначається за формулою: $22 \times 7 = 154 + \text{ГПР}$, де 22 – “парний цикл Гневишева-Оля”, а 7 – коефіцієнт, який дає змогу розмістити “пункт” 1VarO на спіралі;

2VarO – $25 \times \text{БП} = 300 + \text{ГПР}$, де БП – базова пульсація у 12 років, 25 – коефіцієнт, який дає змогу розмістити “пункт” 2VarO на спіралі;

3VarO – $41 \times 11 = 451 + \text{ГПР}$, де 11 – “сонячний цикл Швабе-Вольфа”, що визначає максимум сонячної активності, 41 – коефіцієнт, який дає змогу розмістити “пункт” 3VarO на спіралі;

4VarO – $55 \times 11 = 605 + \text{ГПР}$, де 11 – “сонячний цикл Швабе-Вольфа”, що визначає максимум сонячної активності, 55 – коефіцієнт, який дає змогу розмістити “пункт” 4VarO на спіралі;

5VarO – $75 \times \text{БП} = 900 + \text{ГПР}$, де БП – базова пульсація у 12 років, 75 – коефіцієнт, який дає змогу розмістити “пункт” 5VarO на спіралі;

6VarO – $48 \times 22 = 1056 + \text{ГПР}$, де 22 – “парний цикл Гневишева-Оля”, а 48 – коефіцієнт, який дає змогу розмістити “пункт” 6VarO на спіралі.

Важливе місце займають координати соціальної оцінки (СО), які визначають вплив на майбутні події внутрішніх, тобто культурних, економічних, соціальних та політичних чинників. Ці “пункти” допомагають зменшити варіативність визначення ГПВ та ГПП.

Пункти СО визначаються за такими формулами:

1СО – $60 \times 5 = 300 + \text{ГПР}$, де 60 – економічний цикл М. Кондратьєва, а 5 – коефіцієнт, який дає змогу розмістити “пункт” 1СО на спіралі;

2СО – $60 \times 10 = 600 + \text{ГПР}$, де 60 – економічний цикл М. Кондратьєва, а 5 – коефіцієнт, який дає змогу розмістити “пункт” 2СО на спіралі; або $24 \times 25 = 600 + \text{ГПР}$, де 24 – культурологічний цикл, а 25 – коефіцієнт, який дає змогу розмістити “пункт” 2СО на спіралі;

3СО – $60 \times 15 = 900 + \text{ГПР}$, де 60 – економічний цикл М. Кондратьєва, а 15 – коефіцієнт, який дає змогу розмістити “пункт” 3СО на спіралі.

Що стосується аналітичних пунктів (АП), то вони визначаються для більшої конкретизації подій, що охоплені ГПР та ГПП, й особливо тоді, коли відсутні історичні джерела, які б зафіксували безспірні події певного періоду, що відноситься до “головних пунктів”. АП визначаються в такий спосіб:

1АП – $\text{ГПР} + 60$, де 60 – економічний цикл М. Кондратьєва;

2АП – $\text{ГПП} - 60$, де 60 – економічний цикл М. Кондратьєва.

На жаль, сучасна наука не дає можливості для визначення ритміки таких стихійних процесів, як, наприклад, землетруси, повені, торнадо, урагани тощо, які переважно мають певний вплив на розвиток історичної ситуації й це, відповідно, збільшує варіативність щодо визначення певних майбутніх історичних подій. Але тим не менше завдяки визначенню значного часового проміжку ГПР-ГПП таку варіативність можна зменшити.

Якщо звести усі ці “пункти”, пульсації та ритми у єдину систему (див. схему), провести їхній детальний аналіз, то відкривається можливість корегування історичної ситуації завдяки визначенню певного пункту впливу КІС. Наприклад, згідно з методологічними розробками автора головний пункт розвитку сьогоднішніх подій (ГПР), які стосуються України, знаходиться на рівні 804 року н. е., ГПВ – 1404 р., ГПП – 2004 р. Відповідно, 1VarO – 958 ± 30 р., 2VarO – 1104 ± 30 р., 3VarO – 1255 ± 30 р., 4VarO – 1409 ± 30 р., 5VarO – 1704 ± 30 р., 6VarO – 1860 ± 30 р., а 1СО – 1104 ± 30 р., 2СО – 1404 ± 30 р., 3СО – 1704 ± 30 р., а також 1АП – 864 р., 2АП – 1944 р.

Що стосується дати 804 р., то на сьогодні не існує достовірних історичних джерел, з яких можна було б почерпнути сутність подій, що відбувалися в той період. Тому досить виправдано використовувати координату 1АП (864 р.). Як відомо з історії, у 864 р. Аскольд та Дір (варяги) почали правити у Києві. Цей факт вже дає нам можливість для початку аналізу. Знаходження координати 2АП допомагає ґрунтовніше зрозуміти сутність подій, що відбуваються сьогодні (у 1944 році відбулося визволення України від німецько-фашистських загарбників). Звичайно, що само по собі констатування тих чи інших подій, що знаходять відображення в наведених вище роках, не можуть нам дати будь-яких серйозних підстав для проведення детального аналізу й певних висновків. Тому необхідний аналіз певного історичного періоду протяжністю у 60 років, тобто 30 років до визначеної дати й 30 років після неї (± 30). Це допоможе нам побачити тенденції історичного розвитку, після детального аналізу визначити КІС й далі не тільки

розуміти логіку певних подій сучасності, а й корегувати їхній розвиток.

Варто при цьому також окреслити методу визначення певних подій майбутнього та ходу історичного розвитку, який приводить до здійснення таких подій. Отже: 1) насамперед визначається певний хронологічний проміжок часу, який нас цікавить, тобто ГПП; 2) далі виділяються ГПР та ГПВ, що у загальних рисах визначають певний хід історичного розвитку; 3) а також кількість та хронологічні межі окремих 12-річних пульсацій. Після виділення ГПР та ГПВ та меж пульсацій: 4) визначаються 2 аналітичні крапки (АП), а також 5) – усі 6 координат варіантної оцінки (VarO), що дає можливість зробити первинний аналіз загальних тенденцій ходу історичного процесу та його спрямованості. Наступним кроком є 6) – визначення пунктів соціальної оцінки (СО), що дає змогу скорегувати аналіз ходу історичних подій щодо внутрішніх чинників. Останніми кроками щодо визначення ходу та тенденцій історичного розвитку, а також суті майбутніх подій є 7) – детальний комплексний аналіз із врахуванням усіх особливостей, визначених історичними координатами; 8) визначення суті та тенденцій майбутніх подій й, нарешті, 9) – визначення КІС.

Таким чином, підсумовуючи все вищесказане, можна зробити **висновок**, що: 1) існує кілька груп (зовнішніх та внутрішніх) ритмів та пульсацій, які значно впливають на хід історичних подій; 2) визначення основних пульсацій та ритмів історичного процесу та зведення їх в єдину систему дає змогу детальніше аналізувати історичні процеси розвитку людства в цілому та певної країни окремо; 3) усе це уможливорює краще зрозуміти логіку історичного розвитку людства, а також чіткіше визначити можливість настання у майбутньому тих чи інших подій.

На думку автора, найбільш перспективним є дослідження: 1) взаємозв'язку основних ритмів та пульсацій історичних подій; 2) впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на історичний процес, а також механізму цього впливу; 3) особливостей ритміки та пульсацій історичних процесів певних країн; 4) знаходження докладнішого методологічного апарата визначення можливості майбутніх подій.

1. Аверинцев С.С. Эволюция философской мысли // *Культура Византии (IV – первая половина VII в.)*. – М., 1984. – С. 42–77. 2. Библер В.С. О логической ответственности за понятие “Диалог культур”. *Культура XX века и диалог культур // На гранях логики культуры. Книга избранных очерков*. – М., 1997. – С. 207–243. 3. Вернадский В.И. Несколько слов о ноосфере // *Русский космизм: Антология философской мысли*. – М., 1993. 4. Гегель И. *Философия истории // Гегель. Сочинения. Т. VIII*. – М.-Л., 1935. 5. Гумилев Л.Н. *Этногенез и биосфера Земли*. – СПб., 2002. 6. Кондратьев Н.Д. *Большие циклы экономической конъюнктуры: Доклад // Проблемы экономической динамики*. – М., 1989. 7. Конрад Н. *“Запад и Восток”*. – М., 1966. 8. Кузьменко В.П. *Гелиокосмичні чинники впливу на соціально-політичні процеси: Доповідь на II Міжнародній конференції “Соціально-психологічні аспекти національної безпеки” (НГУРВ РНБО України), 23 квітня 1999 р.* 9. Кузьменко В.П. *О синхронизации “длинных волн” Н. Кондратьева с историометрическими циклами А. Чижевского и В. Хлебникова: Тезисы докл. на Межд. науч. конф., посвященной 100-летию со дня рожд. Н.Д. Кондратьева. Секция 1.* 10. Кузьменко В.П. *Социальные и культурные циклы развития общества Питирима Сорокина. Их роль в создании нового порядка цивилизации на рубеже тысячелетий: Доклад в материалах Международного научного симпозиума “Питирим Сорокин и социокультурные тенденции нашего времени”, посвященного 110-летию со дня рождения Питирима Сорокина, состоявшегося в Москве и Санкт-Петербурге 4–6 февраля 1996 года*. – М.-СПб., 1999. – С.300–310. 11. Кузьменко В.П. *Цикличность социально-политико-экономических процессов и их прогнозирование // Посредник*. – 1994. – № 66. – С.15–17; № 67. – С.16–18. 12. Лосев А.Ф. *Античная философия истории*. – М., 1977. 13. *Материалисты Древней Греции. Собрание текстов Гераклита, Демокрита и Эпикура*. – М., 1955. 14. Овсянников А.А. *История двух тысячелетий в датах: Справ. пособие*. – Тула, 1996. 15. Ортега-и-Гассет Х. *Избранные труды*. – М., 1997. 16. Ортега-и-Гассет Х. *Тема нашего времени. В кн.: Что такое философия?* – М., 1991. 17. Сорокин П.А.

Главные тенденции нашего времени. – М., 1993.; 2-е изд. – М., 1997. 18. Сорокин П.А. Кризис нашего времени // Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992. – С. 427–504. 19. Сорокин П.А. Циклические концепции социально-исторического процесса. Россия и современный мир: Статьи. – 1998. – Вып. 4(21). 20. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992. – С.313, 387, 392. 21. Самуельсон П. Економіка: Підручник. – Львів, 1993. – С.213–215. 22. Тойнби А. Дж. Постижение истории. – М., 1991; 2-е изд. – СПб., 1996. 23. Уйбо А. Реконструкция исторического прошлого как междисциплинарная задача. Ученые записки Тартуского университета: Труды по философии XXXV, 1990. – С.76–77. 24. Чижевский А.Л. Земное эхо солнечных бурь // Изд. 2-е. – М., 1976. 25. Шильман М. Такты истории как элементы структуры исторических процессов. б. м., б. в. 25. Шпенглер О. Закат Европы: Очерки морфологии мировой истории. Т.1. Геитальт и действительность. – М., 1993. – С. 268, 269. 26. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки

морфологии мировой истории. Т.2: Всемирно-исторические перспективы. – М., 1998; Фрагменты. Т.2 // Самопознание европейской культуры: Мыслители и писатели Запада о месте культуры в современном обществе XX века. – М., 1991. – С.23–68. 27. Chandler T. Four Thousand Years of Urban Growth. An Historical Census, Second Edition, The Edwin Mellen Press, 1987. 28. Chandler T., Fox G. 3000 Years of Urban Growth, Academic Press, 1974. 29. Goldstein J. Long Cycles: Prosperity and War in the Modern Age. New Haven (CT): Yale Univ. Press, 1988. – P. 285; 30. Goldstone J. Revolution and Rebellion in the Early Modern World, Berkeley: University of California Press, 1991. 31. Hempel C. Hempel Explanation and Laws, “Theories of History”, Glencoe, 1960. – P. 345. 32. Ortega-y-Gasset J. La “filosofia de la historia” de Hegel y la historiologia. В кн.: Долгов К.М. От Куркегора до Камю. – М., 1991. – С.113–114. 33. Sorokin P.A. Social and Cultural Dynamics. Vol. I-IV. – N.Y., 1941; 1962, 2nd ed.

УДК 246

Л.П. Рачёва

Севастопольський національний інститут ядерної енергії та промисловості

РЕЛІГІЙНЕ МИСТЕЦТВО: СТРУКТУРА І ФУНКЦІЇ

© Рачёва Л.П., 2005

На прикладі концепцій сучасних дослідників розглядається коло питань, що стосуються специфіки природи релігійного мистецтва. Аналізуються проблеми взаємодії релігії і мистецтва, а також співвідношення релігійної і естетичної функцій. Відзначається, що в контексті найбільш значущих проблем залишаються відкритими і потребують серйозного вивчення питання розуміння символу як функції і взаємовідношення мистецтва і символу.

This article deals with the concept of modern investigators in the field of peculiarity religions art nature. Problems of religion and art interaction, as welras religions and esthetic function correlation are analised here. They point out that in the context of the most significant problems questions of understanding of the symbol as a function and art and symbol correlation are still actual and require serious research.

У світлі нового підходу щодо розуміння й оцінки релігії у третьому тисячолітті стає очевидним активний інтерес сучасників до віри своїх батьків, до церкви, а разом з ним постає необхідність у більш глибокому вивченні феномену релігійного мистецтва.

Актуалізація релігійного мистецтва передбачає можливість різних підходів та шляхів до його вивчення. Однак у наш час основний фонд науково-дослідницького матеріалу представлений роботами мистецтвознавців-класиків радянського періоду XX ст. М.В. Алпатова,